

גליון 121 | ד אב תשפ"ד 8/8/24

יגעת ומצאת?

פתיחה

מה קורה כשאנחנו מגיעים למקום בחיינו שבו כל מאמצינו לא נושאים פרי, נדמה לנו שעשינו הכל וזה לא זז. סטודנטית שמנסה לשפר את הפסיכומטרי חמש פעמים ולא מצליחה להתקבל ללימודי רפואה שהיא חולמת עליהם. בעל עסק שמנסה להמריא עם העסק אבל חוזר שוב ושוב לאותה נקודה. כל אחד בחייו מכיר את החוויה: אני תקוע, עשיתי כל כך הרבה ואני לא יודע מה עוד אני יכול לעשות. יאוש מתגנב לליבי, אולי אאלץ לוותר? נראה שאילו היינו ניגשים עם החוויה הזו להתייעצות עם ר' צדוק הכהן מלובלין, הוא היה נותן לנו נקודת מבט אחרת לגמרי על מצבנו. על כך בפסקה הבאה.

מחשבות חרוץ, אות ז

...והעקר הוא החשק
וכמו שאמרו (מגילה ו,ב): יגעתי ולא מצאתי
אל תאמן,
לא יגעתי ומצאתי אל תאמן.

כי כל השגה ומדרגה אינו אלא על ידי
היגיעה,
שהוא על ידי החשק וההשתוקקות שיש
לאדם לדבר זה
ולא ינוח ולא ישקט עד שימצא.

וגוף ההשגה נקרא מציאה,
דבאמת "ה" יתן חכמה" (משלי ב, ו)
ואי אפשר לאדם להשיג שום דבר בכווח
והשתדלותו כלל.

אֵלָא דְהוּא יְהִיב חֲכָמָתָא רַק לְחֻפְיָמִין (דניאל ב,
כא)

ואיר אפֿשר להיות חֻפְיָמִין מִקֶּדֶם?

אֲבָל זֶהוּ כָּל חֲכָמַת הָאָדָם - מֶה שְׁחוּשָׁק
לְשִׁקָּד וּלְיַגַּע לְהַשִּׁיג הַחֲכָמָה,

וְהַחֲכָמָה קוֹרָא בְּרָאשׁ הוֹמִיּוֹת:
"אֲנִי אֶהְיֶה אֹהֵב וּמִשְׁחָרִי יִמְצָאֵנִי" (משלי ח, יז),

וְאִף חֲכָמֵי אוֹמוֹת הָעוֹלָם הִקְדָּמוּנִים הַשִּׁיגוּ
דָּבָר זֶה

שֶׁקְּרָאוּ לְחֲכָמֵיהֶם "פִּילוֹסוֹפִים",
דְּפִרְשׁ הַמֶּלֶךְ בְּלָשׁוֹן יוֹנִי אוֹהֵב חֲכָמָה, לֹא
חֲכָמִים,

דָּזָה כָּל חֲכָמָתָם - שֶׁהֵם אוֹהֵבֵי חֲכָמָה
וּבְלָתִי סִפֵּק גָּנְבוּ דָּבָר זֶה מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל.

ביאור

וְהָעֵקֶר הוּא הַחֶשֶׁק

ר' צדוק הכהן מלובלין קובע שהעיקר הוא הרצון
שלנו לעשות, ולא כפי שאנחנו רגילים לחשוב
שהעיקר הוא העשייה עצמה, ומביא גמרא מפורסמת
בנושא היחס בין מאמץ לתוצאות:

וכמו שאמרו (מגילה ו,ב) יגעתי ולא מצאתי
אל תאמן,

לא יגעתי ומצאתי אל תאמן.
לפי ההבנה הפשוטה בדברי הגמרא, ישנו יחס ישיר
בין המאמץ והיגיעה לבין התוצאה: אין הישג אמיתי
ללא יגיעה, ואין יגיעה שאין לה תוצאה, וכפי

ההשקעה של האדם בדבר כך יהיו ההישגים שלו.
זהו גם השימוש הרווח בביטוי "יגעת ומצאת": 'רק
בעבודה קשה ניתן להגיע להישגים' 'אם לא הצלחת
נראה שלא התאמצת מספיק'.

אבל ר' צדוק מפרש את הקשר בין יגיעה ומציאה,
בין מאמץ אנושי לתוצאות, בצורה אחרת, ואפילו
הפוכה.
ולשם כך הוא מקדים עיקרון יסודי:

כִּי כָל הַשָּׂגָה וּמִדְרָגָה אֵינוֹ אֶלָּא עַל יְדֵי הַיָּגִיעָה
שֶׁהוּא עַל יְדֵי הַחֲשֶׁק וְהַשְׁתַּקְקוּת שֶׁיֵּשׁ
לָאָדָם לְדַבֵּר זֶה
וְלֹא יִנּוּחַ וְלֹא יִשְׁקָט עַד שְׂמִימָא

לא ניתן להשיג דבר ללא יגיעה. אולם מהו הכוח
המאפשר לנו להתייגע? מה מניע אותנו כשהזיעה
ניגרת בחריש בשדה, כשאנחנו משקיעים זמן
ומאמץ? בעומק היגיעה הפיזית נמצאת ההשתוקקות,
העקשנות לשמור על המטרה החשובה לנו, מול כל
קושי שיגיע. עיקר היגיעה על פי ר' צדוק נמצאת
בעולם הפנימי, בעולם הרצון, המאבק להאחז
במטרה במשך שנים, חירוף הנפש הוא יגיעה של
ממש ולא הטרחה שבפעולות כשלעצמן.

זאת הנחת יסוד אחת, אך היא כרוכה בהנחה נוספת:
וְגוֹף הַהֲשָׁגָה נִקְרָא מְצִיָּאָה
דְּבִאָמָת ה' יִתֵּן חֲכָמָה (משלי ב, ו)
וְאִי אֶפְשָׁר לָאָדָם לְהַשִּׁיג שׁוּם דָּבָר בְּכוּחוֹ
וְהַשְׁתַּדְּלוּתוֹ כָּלֵל

הביטוי 'מצאתי' מתפרש אצלו במובן מציאה - הישג
שהגיע בפתאומיות וללא מאמץ. כביכול נאמר כאן
שאדם מתייגע הרבה בשדה כדי להצמיח יבול ומגלה
להפתעתו מטמון זהב עצום. אמנם ללא החריש
בשמש הקופחת, לא היתה יתד המחרשה נתקלת
במטמון, והפועל לא היה זוכה בו. אבל המטמון עצמו
הוא לא תוצר של עבודתו, הוא בעל ערך בלתי
פרופורציונלי למאמציו. על פי משל זה אנחנו
מתייגעים ואז מוצאים ללא קשר למאמצינו, יגיעה
ואז לפתע מצאתי, והמשפט "לא יגעת ומצאתי" - אל
תאמן! פירושו: מציאות מזדמנות במפתיע רק לאדם
שמשתוקק להשיג.

אֶלָּא דְּהוּא יְהִיב חֲכָמָתָא רַק לְחֻכְמִין (דניאל ב,
כא) [=אלא שהוא נותן חכמה רק לחכמים]
וְאִיךְ אֶפְשָׁר לְהִיטֵר חֻכְמִין מִקֶּדֶם?
אֲבָל זֶהוּ כָּל חֲכָמָת הָאָדָם מֵהַ שְׁחֹשֶׁק לְשִׁקֵּד
וְלִיגַע לְהַשִּׁיג הַחֲכָמָה

ה' נותן את החכמה במתנה, למי? רק למי שכבר
חכם, אז איך אפשר להתחיל להיות חכם כדי לקבל
חכמה מה'? החשק לשקוד, המאמץ להבין והרצון
להגיע אל החכמה, הם החכמה האנושית, הם
ההתחלה שלך. החכמה עצמה אינה מאמץ
אינטלקטואלי של הגעה למסקנות, אלא תובנה או
פתיחת לב שנופלות עליך מהשמים, לאחר שהקדשת
את עצמך ללימוד בכל כוחך.

בניגוד לתפיסה המערבית הרציונלית, שהיא מדעית
ולניארית, גישה שבה פעולות שאנחנו עושים
מובילות בהכרח לתוצאות, כמו בפיזיקה של ניוטון,
ר' צדוק מציע תפיסה אחרת לחלוטין. הפעולות
הפיזיות שלנו לא מסוגלות לשנות את מצבנו, הן
הכרחיות אבל לא מסוגלות ליצור עולם חדש
כשלעצמן. בעולם שבו שולטת רק הפיזיקה של
ניוטון, יש חוקיות מוחלטת, זוהי מערכת סגורה שלא
יכול להיווצר בה דבר חדש באמת. בגישה רוחנית
לעולם, התוצאות הן תמיד הפתעה, יש קפיצה לא
מוסברת ממצב למצב בזכות נוכחות אלוהית
שמביאה לכאן משהו חדש. התוצאות שאנחנו
משיגים הן מתנה שמגיעה בהפתעה מלמעלה כתגמול
בלתי פרופורציונלי לכך שהשתדלנו. אך כיוון
שפעולותינו חסרות חשיבות, שהרי הן חלק
מהמערכת הסגורה שבה אנחנו חיים, מהו הערך
להשתדלות שלנו? מדוע אנחנו זוכים במתנות?
התשובה היא שבתוכנו קיים מחולל השינוי האמיתי:
החשק והרצון שלנו הם תרומתנו העיקרית לתהליך.
התוצאות מגיעות בהפתעה כמו מציאה שמגיעה
בהיסח הדעת. הפעולות שאנו עושים להשיג הבנה
ומדרגה אישית של התפתחות, חשובות, אבל
התוצאות בסופו של דבר מגיעות כמתנה מה'.

וְהַחֲכָמָה קוֹרָאָה בְּרֵאשׁ הוֹמִיּוֹת
אֲנִי אֶהְיֶה אֶהְיֶה וּמִשְׁחָרִי יִמְצָאֵנִי (משלי ח, יז)

קבלת החכמה היא מערכת יחסים של אהבה הדדית
בין הלומד לחכמה, שמשיבה אהבה לאוהביה. נמצא
שהחשק, אהבת החכמה ובקשתה, הם עיקר עניינו
של האדם.

וּמִשְׁחָרִי אֵלּוֹ שְׂמִיּוּגֵיכֶם מְרֹב אֶהְיֶה וּמִקְדִּימִים עִם
שׁוֹר לְלִמּוּד, יִמְצָאֵנִי - מוצאים את החכמה מתגלה
אליהם. ר' צדוק רואה בפסוק זה את המקור לדרשה
של 'יגעת ומצאת', עיקר החכמה היא אהבת החכמה.

וְאִיךְ חֲכָמִי אֹמְרוֹת הָעוֹלָם הַקְּדָמוֹנִים הַשִּׁיגוּ
דָּבָר זֶה

דָּזָה כָּל חֲכָמָתָם שֶׁהֵם אוֹהֲבֵי חֲכָמָה
וּבְלִתֵּי סֶפֶק גָּנְבוּ דָּבָר זֶה מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

שֶׁקְרָאוּ לְחֲכָמֵיהֶם פִּילוֹסוֹפִים
דִּפְרוּשׁ הַמִּלָּה בְּלִשׁוֹן יוֹנֵי אוֹהֲבֵי חֲכָמָה לֹא
חֲכָמִים

לסיכום

והעיקר הוא החשק - אנחנו חשים אחריות לפתור בעיות, ולהשיג את המטרות שלנו. הלך רוח זה גורם לנו לעשות עוד ועוד פעולות ולהיות יצירתיים יותר בדרכי הפעולה. זו מידה טובה של חריצות שמכילה בלי משים הנחה שהכל בידינו, שלכל בעיה יש פתרון, עלינו למצוא פעולה מדויקת שתוביל לתוצאה הרצויה. כשאנחנו מגיעים לתוצאה ממילא עולה תחושת אשמה שלא עשינו מספיק. הדבר מוביל לעיתים לחוסר סובלנות מול בעיות חיים ארוכות, כביכול היינו צריכים לפתור את זה מזמן עם עוד יצירתיות וחריצות.

ר' צדוק רואה קשר אחר בין פעולה ותוצאה, שניתן להדגים אותה דרך חוויה מוכרת בלימוד. אנחנו מתייגעים להבין סוגיה, עמלים, ומרגישים שהגענו למבוי סתום. אנחנו מרפים מהמאמץ השכלי אבל אנחנו עדיין חסרי מנוחה, הקושי עומדת בעינה. אז הבנה חדשה נוחתת עלינו מלמעלה, התובנה החדשה לא נובעת מרצף לוגי של ניתוח ומסקנות אלא צורת מחשבה אחרת לחלוטין שמתגלה.

נמצא שההבנה שהתגלתה היא פרי של הרצון להבין ולא של המאמץ השכלי. התרומה העיקרית של הלומד לתוצאה הסופית היא בהשתוקקות שלו, שכן המאמץ האינטלקטואלי כשלעצמו לא יכול להוליד דבר חדש.

דבריו של ר' צדוק נוגעים להבנת התורה והחכמה, אבל נראה שמסקנתו נכונה לכל תחום בחיים, עיקר יגיעת האדם היא ההשתוקקות. לכן כל מה שאדם קשור אליו ומשתוקק אליו, אם יתייגע ויתאמץ במה שבידיו, יזכה - באופן לא צפוי - למה שנראה כלמעלה מגבולו, ובלבד שישתדל בכל כוחו מתוך תשוקה ורצון פנימי.

אדם שידוע זאת, מוכן ללכת עם קושי הרבה יותר זמן, הוא לא מרגיש אשמה על חוסר היכולת להשיג את התוצאה, כי הוא יודע שהתוצאה היא ברכת שמים. הברכה עשויה להימצא לאחר הרבה זמן, ואין דרך לדעת מה יקרה ומתי. עלי להתייגע על מה שחשוב לי עד שאשיג אותו, ולעולם לא להתייאש.

שאלות התבוננות

- טוב להתבונן ולראות שהעולם איננו ליניארי כמו שאנחנו מנסים לעשותו, שפעולה מובילה לתוצאה. נתבונן בחיים שלנו בעבר איפה הגיעו אלינו דברים שרצינו מאד בדרך שלא העלנו על דעתנו, לאחר מאמצים כושלים שלנו.
1. העלה מקרה אחד שבו הגיעו אליך תוצאות בהפתעה, במציאה, לאחר טרחה מרובה באפיקים שלא הועילו.
 2. נסה להיזכר ביגיעה, בחשק להשיג שלא מצליח להתממש, בעוצמת הרצון שהיה לך.
 3. איפה בחיך היום יש לך חוויה של תקיעות, משהו שאתה מנסה להשיג שוב ושוב ולא מצליח למרות כל המאמצים?
 4. מה ישתנה בחוויה שלך אם תקבל את ר' צדוק?
 5. מה ישתנה בפעולות שלך בהמשך לכך?

